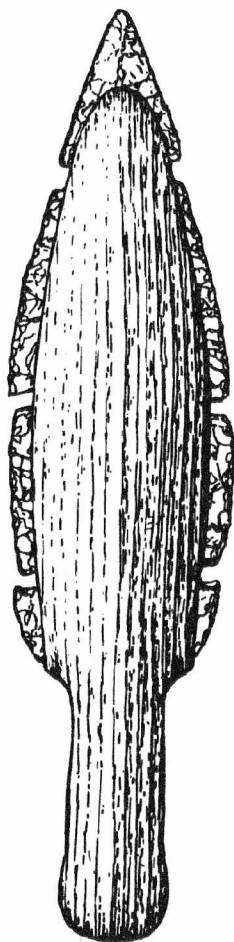

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

**PŘEHLED VÝZKUMŮ
1993-1994**

ISSN 1211-7250

BRNO 1997

381 ch. n. 1992
382

250,-

S 9395458

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1993-1994

Vydává: Archeologický ústav AV ČR Brno
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: ps@isibrno.cz

Odpovědný redaktor: PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc

Redakce a příprava pro tisk: Mgr. Patrik Červák, Mgr. Balázs Komoróczy,
Ing. Petr Škrdla

Na titulním listě: Rekonstrukce skládané dýky z Maref

Tisk: Tiskárna Gloria, Rosice u Brna

Náklad: 400 ks

Publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou

© 1997 by the Authors

All rights reserved

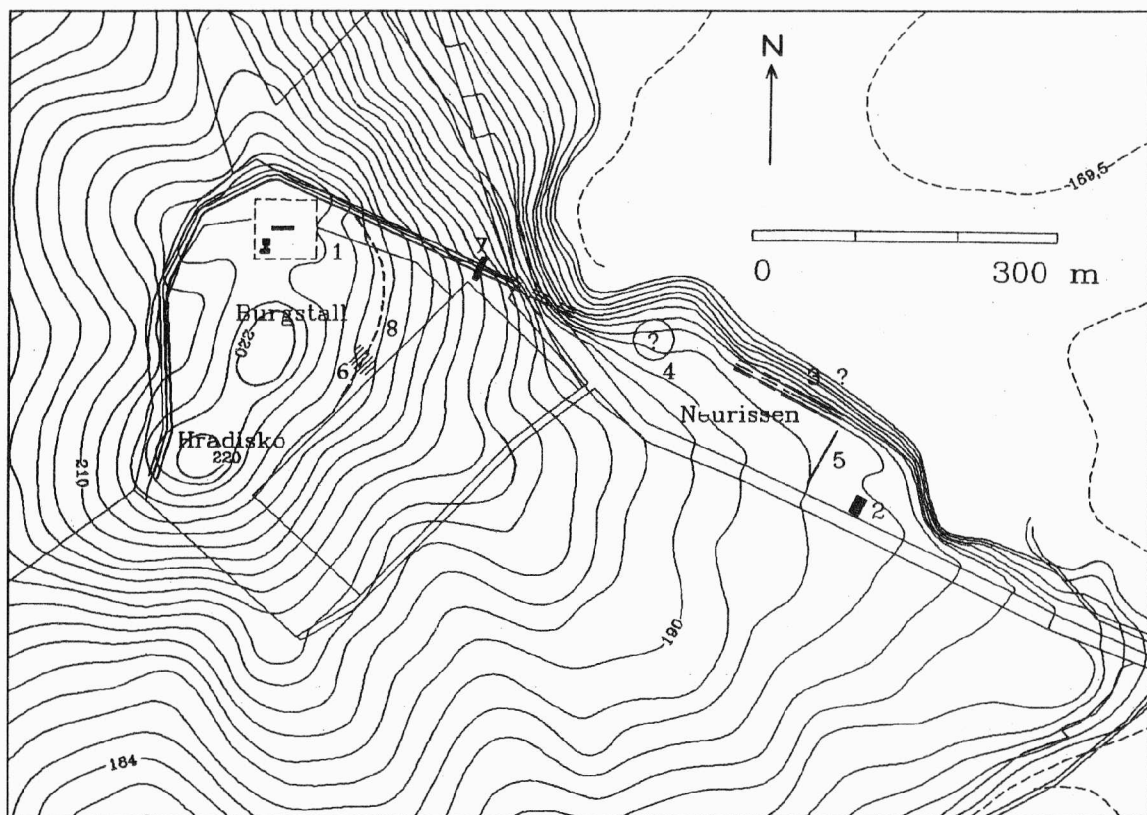
AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)

Hradisko (Burgstall). Doba římská. Doba bronzová. Systematický výzkum.

Archeologický výzkum, který je součástí grantu GA ČR č. 404/94/0782, zaměřeného na objasnění přítomnosti římských jednotek na území jižní Moravy a jejího vlivu na místní populaci, probíhal od 28. června do 24. listopadu. Řešitelem grantu a vedoucím výzkumu je PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc. (AÚ AVČR Brno), terénní práce probíhaly pod vedením Mgr. P.Červáka a Mgr. B.Komoróczy (AÚ AVČR Brno). V červenci, v rámci výkopových prací probíhalo praktické školení studentů Ústavu pro klasickou archeologii FF UK, které vedl Mgr. J.Musil.

V průběhu sezóny byly sledovány dvě samostatné plochy: I. Dokončení výzkumu na návrší Burgstallu (čtv. -E4, -E5, -G5); II. Plocha na JV svahu hradiska, severně od dnešního vinohradu (obr. 1:6.).

Obr.1. Mušov - Burgstall. Celkový plán Hradiska. 1 - poloha Gnirsových výzkumů, 2-5 - poloha Neurissen, 6 - sondy vytyčené v r. 1994, 8 - předpokládaný průběh příkopu z doby bronzové

Výkopové práce ve čtvercích -E4 a -E5 navázaly na sondáže z předchozích let (např. Tejral 1992, 384 d., Abb.4; Musil 1993 zpráva o výzkumu v PřehIVýzk). Jejich cílem bylo odkrytí destrukce římského valu a řady kúlových jam, probíhajících podél valu a tvořících jeho opěrnou konstrukci. Terénní situace zde zjištěná byla složitější než ve vedlejších sondách. Ve čtverci -E4 byly dobře viditelné zásahy - zákop z 2. světové války (obsahoval náboje, umělou hmotu) a další objekt s tmavou výplní, který byl zákopem porušen. Při vybírání tohoto objektu byla nalezena celá lidská kostra. Podle polohy pravděpodobně nešlo o

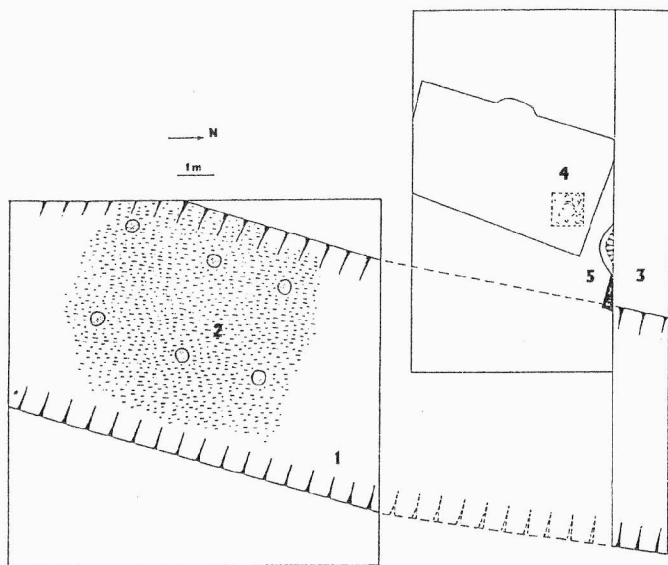
běžný pohřeb - ruce i nohy byly překříženy, hlava v týle proražená a vyvrácená do strany. U kostry byly nalezeny pouze skleněné korálky v partiích krční páteře.

V jihozápadním rohu čtverce -E5 bylo zachyceno ohniště s několika centimetrů silnou přepálenou vrstvou, vyložené kameny. Již v sezóně 1993 zde byly při začišťení profilu nalezeny zlomky germánské keramiky s leštěným povrchem.

Ve čtverci -G5 bylo dokončeno odebrání žlutého jílovitého tělesa římského valu a valounové destrukce jeho koruny. Vrstva nepálených cihel, které pravděpodobně tvořily vlastní hradební zeď, byla odebrána též v sezóně 1993 (Tejral - Bouzek - Musil 1995). Ve zmíněné destrukci, stejně jako ve čtvercích -D4 a -F5, patřila k nejčastějším nálezům pravěká keramika (především ze starší doby bronzové) a říční mušle v sekundární poloze. Po odstranění valounů se podařilo zachytit řadu kůlových jamek o průměru zhruba 15 cm, zahloubených do černého půdního horizontu. Směr řady navazuje na linii v předchozích sezónách zjištěných kůlových jam a stáčí se JV směrem.

Nosná část terénních prací sezóny 1994 probíhala v JV svahu Hradiska (severozápadně od dnešního vinohradu, 9,10 m od bodu č. 1006, 210,55 m.n.m.). Vlastnímu výzkumu předcházela geofyzikální prospekce, provedená RNDr. V. Haškem, DrSc. na jaře 1994, na základě leteckých snímků z 50. až 80. let. Byla zjištěna anomálie možného příkopu, v místě budoucích sond přerušena. Zde bylo možno předpokládat úspěšné řešení otázek souvisejících s konstrukcí fortifikace - případně brány : Byla zde položena základní čtvercová síť, orientovaná SJ směrem a vytyčeny 2 sondy o rozměrech 4,5 × 10 m, mezi nimi byl ponechán kontrolní blok (1m široký) ve směru východ-západ.

Po skrytí 25 -30 cm silné ornice a následném začišťení plochy bylo v SZ a V části I/94 čtv. 2 a 4 zachyceno podloží, tvořené jílovitými písky a valounovitou terasou. Ve východní části I/94 čtv.2 byl zjištěn výrazný kruhový zásah z 2. světové války o průměru 185 cm s černou výplní, obsahující dráty, nábojnice a úlomky skla. Již v ornici byly nalézány drobné úlomky keramiky terra sigillata (nezdobené), provinciální keramiky a zlomek dna firemní lampy s částí kolku C.DE(ssi) (obr. 3, 10).

Obr.2. Mušov - Burgstall. Sondy z r. 1994. 1 - příkop z doby bronzové, 2 - mazanicová vrstva s kůlovými jámami, 3 - strojový řez příkopem, 4 - stavba lehké konstrukce se souborem železných předmětů, 5 - ohniště s předpeční jámou

Po následném plošném skrytí všech čtverců se v samém středu sond - severně a jižně od kontrolního profilu, v hloubce 40-80 cm - nacházela světle hnědá vrstva, obsahující velké množství zlomků mazanice, často s hlazeným povrchem a otisky prutů. Tato vrstva, široká zhruba 4 m, směřovala od SV k JZ. Skutečnost, že se nejedná o splachy z vyšších poloh Hradiska dokazovala kompaktnost vrstvy obsahující velké množství římsko-provinciálního materiálu.

Po plošném skrytí mazanicové vrstvy bylo

především ve čtvercích I/94 čtv. 1 a 3 patrné, že původní mírná deprese zřejmě pravěkého příkopu byla vyrovnána světlehnědou jílovitou vrstvou. Pod ní byly na černé výplni příkopu zachyceny kúlové jámy (celkem 4) o průměru 30-40 cm, se světlou jílovitou a mazanicovou výplní, totožnou s vyrovnávací vrstvou. Kúly byly zapuštěny 10 - 20 cm do výplně příkopu a v jejich středu byl patrný propálený čtvercový půdorys. Orientace kúľ byla totožná s orientací mazanicové vrstvy (obr. 2, 2).

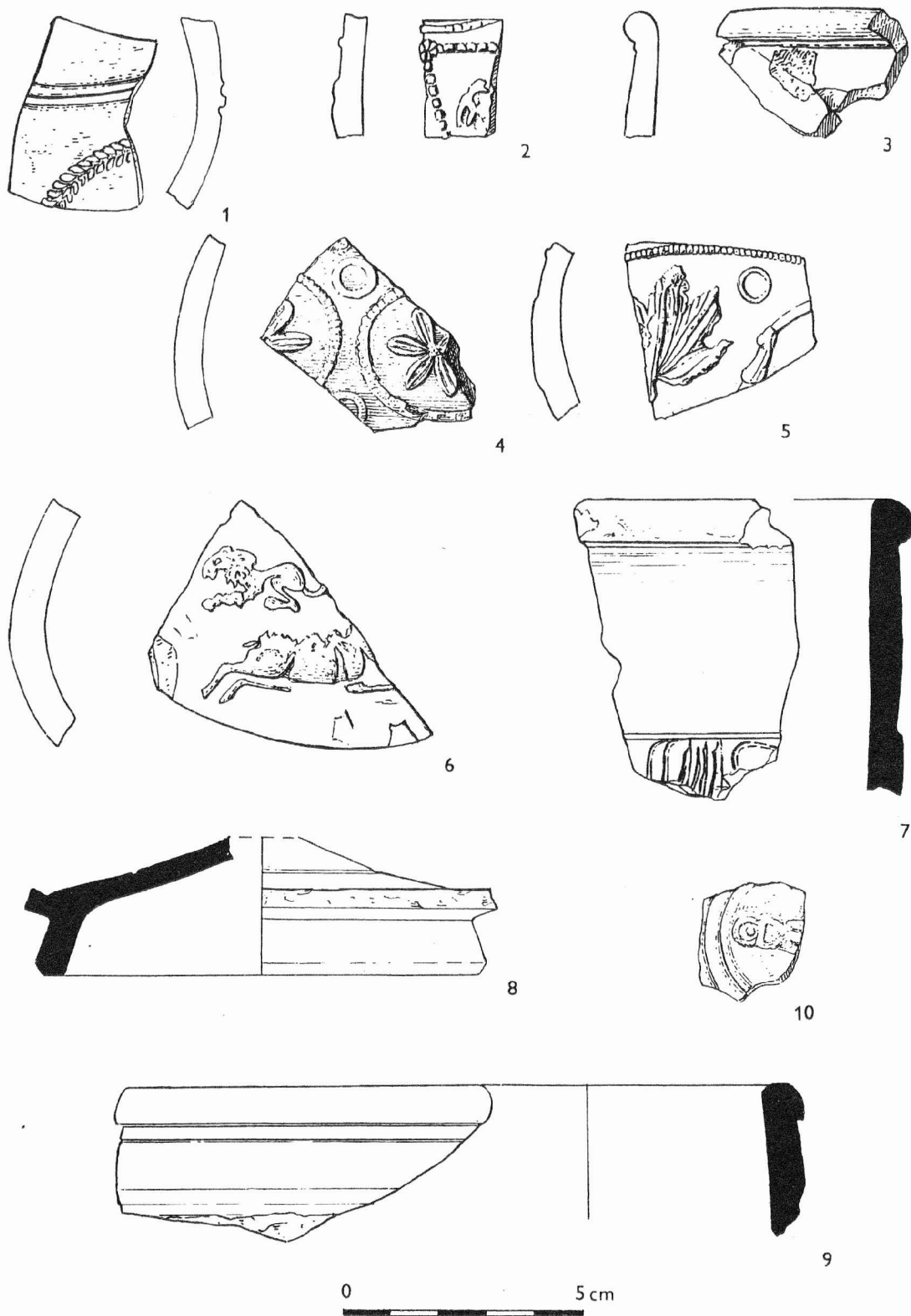
Stopy po kúlech, jílovitou vyrovnávací a mazanicovou vrstvu lze zatím interpretovat jako objekt s kúlovou konstrukcí a lehkými proutěnými stěnami s mazanicí. O účelu a datování tohoto objektu vypovídá velmi bohatý soubor římskoprovinciálních nálezů. V bohatém keramickém materiálu vynikají především zlomky tzv. Faltenbecheru, tři mortarií a užitkové provinciální keramiky. Keramika terra sigillata je zastoupena několika zlomky (reliéfní i hladké) především z středogalských dílen v Lezoux a jedním zlomkem od Cerialis II z Rheinzabern. Většina střepů byla druhotně přepálená, což vypovídá o způsobu zániku stavby (obr. 3; Rheinzabern - obr. 3, 4).

Kromě keramiky jsou hojně zastoupeny i nálezy kovových předmětů. Mezi nimi vynikají fragmenty militárií - bronzové šupiny a spínací segmenty loricy squamaty (typ Carnuntum / Caerlon), spínací háčky loricy segmentety (typ Corbridge C - Newstead), které lze podle analogií datovat do 2. až 3. st. po Kr. (Jobst / Dietmar-Trauth 1992, 266, 269-271; Groller 1901, 85-113, Taf. XV-XVIII). Mezi další bronzové nálezy patří mj. peltovité kování, bronzové kroužky a části bronzových helem.

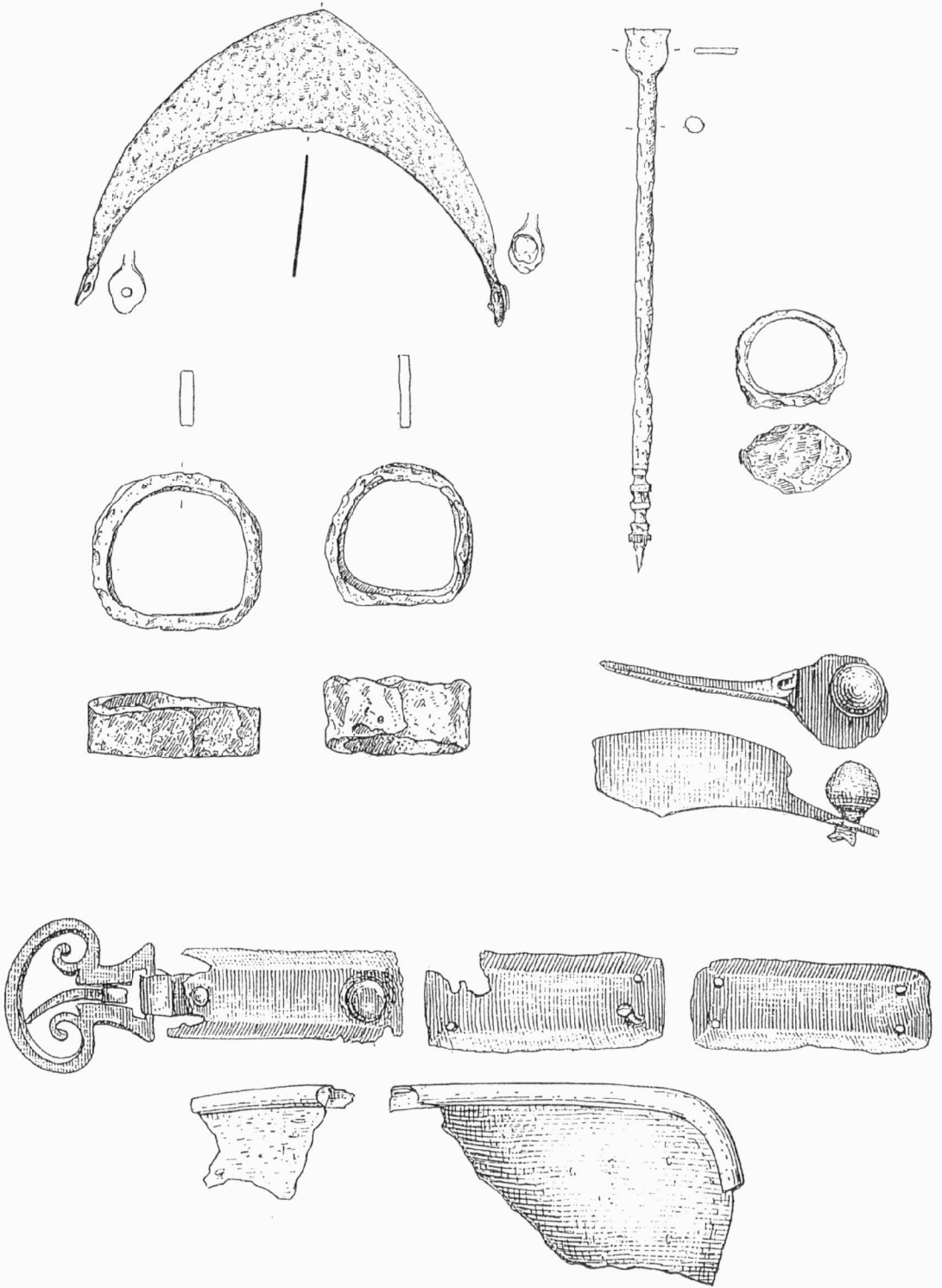
Podstatnou část předmětů zde nalezených představují železné zlomky: např. stavební hřebíky, různá kování, nástroje a neurčitelné fragmenty. Vyniká nález železného kladívka a železného stílu, zdobeného inkrustací. O možné dílenské funkci mazanicové stavby svědčí větší množství bronzových a železných zlomků, odpadů, často druhotně opravovaných (obr. 4). K unikátním nálezům, ilustrujícím způsob života římské posádky na Mušově, patří dva hrací kameny z modrého skla.

Z hlediska datování celkové situace je mimořádně důležitý nález souboru šesti mincí. Jde o 5 bronzových mincí císaře Marka Aurelia z let 170-173 po Kr. a o zlatou minci Faustiny Mladší (jde o 4. typ dle Fittschen 1982, 39-40, ražený po roku 151 po Kr. (za předběžné určení mincí autoři děkují J. Sejbalovi ml.).

Za účelem zjištění přesného tvaru příkopu, nacházejícího se stratigraficky pod výše popsaným objektem, byl proveden kontrolní řez pomocí mechanizace v délce 20 metrů východo-západním směrem (ve směru svahu). Řez byl proveden na jílovitě podloží (hl. 200-230 cm.). Ukázalo se, že jde o příkop nikoli přihrocený, nýbrž s plochým dnem (obr. 2: 1,3). Jeho výplň se jeví na základě palynologického rozboru velmi jednoduše a obsahovala pouze pravěký materiál (několik střepů doby laténské a především keramický materiál kultury únětické). Potvrzuje to tedy předpoklad, že se nejedná o příkop římský, ale zřejmě pravěký. Průběžný průzkum detektorem kovu ve vybagrované zemině přinesl další bronzové fragmenty (někdy snýtované a se stopami druhotných oprav), velké množství železných cvočků, skleněný korálek, germánský vědrovitý závěsek, sklo, čtyři fragmenty terra sigillaty a větší množství zatím blíže neurčených železných zlomků. Bylo též nalezeno množství provinciální keramiky, kostí apod. Nejhezčím nálezem je jedna kolínkovitá spona (typ Böhme 19), která je z mušovského tábora známá již z předcházejících sezón a je datovaná do druhé poloviny 2. století po Kr. (Tejral 1994, Abb. 10).

Obr.3. Mušov - Burgstall. Výběr z nálezů terry sigillaty a lamp

Obr.4. Mušov - Burgstall. Výběr železných a bronzových předmětů (bez měřítka)

V jižním profilu řezu, na horním okraji příkopu směrem do svahu se vyrýsovala silná mazanícová propálená vrstva. Na rozdíl od situace ve čtvercích I/94 čtv. 1 a 3 však zde dosedala na jílovito-kamenitou terénní úpravu, v jižní části je do ní mechanicky zahloubená. Tato skutečnost vedla k předpokladu, že se zde nachází další objekt lehké konstrukce. Proto byla vytyčena sonda v poloze I/94 čtv.-1 a -3 a II/94 -1 a -3. Po skrytí ornice, v hloubce 30 cm se objevila šedá, jílovitá vrstva s drobnými kameny. V ní byly nalezeny zlomky Terry sigillaty (2 s reliéfem se zvířecími motivy), bronzové kování, bronzové plechy, železné cvočky a jiné zlomky (obr.4). Z keramických nálezů je nejvýznamnější fragment misky zdobené vývalky. V hloubce 35-40 cm, na rozhraní čtverců I/94 čtv. -1 a -3 byla objevena velká koncentrace železných a bronzových předmětů. Jedná se o 42 železných a 4 bronzové předměty. Většinou jsou to řemeslnické nástroje, užitá kování a části výzbroje a výstroje. Mezi bronzovými předměty vyniká přezka cingula tvaru Oldenstein Nr. 1012 - 1016 (Oldenstein 1976, 214 - 216, Taf. 76; Tejral 1994, 59f., Abb.15.8). Tento ojedinělý nález též potvrzuje správnost již zmíněné interpretace o existenci dílenských objektů ve východní části Hradiska. Severovýchodně od této lehké stavby se podařilo zachytit zbytky kruhového ohniště s předpecní jámou. (obr. 2,5).

V západní části sondy (II/94 čtv. -1) byly na jílovito-kamenité terénní úpravě zjištěny linie s tmavou humusovitou výplní, zahloubené pouze několik centimetrů. Jejich charakter je obdobný jako v případě žlabu, zjištěného na návrší Burgstallu v roce 1993 ve čtverci -B6 a jedná se zřejmě o stopy po konstrukci zde nacházející se lehké zástavby. Vzhledem k nepříznivému počasí zůstalo dořešení této situace jedním z úkolů nadcházející sezóny.

Balázs Komoróczy, AÚ AVČR Brno

Patrik Červák, AÚ AVČR Brno

Jiří Musil, ÚKA FF UK Praha

Literatura:

Fittschen, K. 1982, Die Bildnistypen Faustina Minor und die Secunditas Augustae. Göttingen.

Groller, M. von 1901, Römische Waffen. In: RLÖ II (1901), 85-132.

Jobst, W./Dietmar-Traut, G. 1992, Rüstung und Bewaffnung des römischen Heeres. In: Carnuntum, Katalog des AMC in Bad Deutsch Altenburg, 247-305.

Oldenstein, J. 1976, Zur Ausrüstung römischer Auxiliareinheiten. Studien zu Beschlägen und Zierat an der Ausrüstung der römischen Auxiliareinheiten der obergermanisch-raetischen Limesgebietes aus dem zweiten und dritten Jahrhundert n.Chr. Ber.RGK 57, 49 - 284.

Tejral, J. 1992, Die Probleme der römisch-germanischen Beziehungen unter Berücksichtigung der neuen Forschungsergebnisse im niederösterreichisch-südmährischen Thayaflußgebiet. In: BRGK 73, 378 - 468.

Tejral, J. 1994, Römische und germanische Militärausrüstungen der antoninischen Periode im Licht norddanubischer Funde. In: v. Carnap-Bornheim, C. (Hrsg.): Beiträge zu römischer und barbarischer Bewaffnung in den ersten vier nachchristlichen Jahrhunderten. Marburger Kolloquium 1994.

Tejral - Bouzek - Musil 1995, The Fortification of the Roman military station at Mušov near Mikulov. In: Archeologia XLV, 1994, 57-68.

Resumé:

Mušov (Bez. Břeclav). Burgstall. Römische Kaiserzeit. Bronzezeit. Systematische Grabung.

Hauptteil der Grabungskampagnen 1994 konzentrierte sich am Ost- und Südosthang des Burgstallberges. Für die sichere Bestimmung des Arealsumgangs war es erforderlich, den Verlauf der

Befestigung in diesem Bereich mit Hilfe von Sonden zu überprüfen. Auf den Luftaufnahmen von Burgstall zeichnete sich eine Linie ab, die den Verlauf des Grabens andeutete. Diese Linie war durch magnetometrische Prospektion überprüft und bestätigt. 1994 wurden hier zwei Sonden an einer Stelle gelegt, wo die magnetometrische Prospektion eine Unterbrechung der Anomalie des Grabens andeutete. Nach dem folgenden Flächenabtragen zeichnete sich schon der helle Untergrund ab, der den Grabenverlauf umgrenzte. Am interessantesten war jedoch die Situation in der Mittel der Sonde. Hier, in der Tiefe von 40 - 70 cm, befand sich eine hellbraune Schicht. Sie enthielt eine große Menge von Mauerlehm, oft mit einer geglätteten Oberfläche und Rutenabdrücken. Diese Schicht, etwa 4 m breit, verlief zum Osten - in der Richtung des Grabens.

Nach der Aufdeckung wurde sichtlich, daß die ursprüngliche milde Depression der Grabenausfüllung durch eine helle lehmhaltige Schicht ausgeglichen wurde, auf deren die - aufgrund des reichen Fundensembles gut datierbare - Mauerlehmschicht lag. Die schwarze Grabenausfüllung bildete also die Geländeebene der Römerzeit. Darauf zeichneten sich auch 4 Pfostenlöcher ab. In ihrer Ausfüllung befand sich sehr versenkte Lehmbooden und kleinere Mauerlehmstücke. Die Pfosten mit Durchmesser von 30 - 40 wurden in die schwarze Grabenausfüllung 10 - 15 cm tief versenkt. Ihre Orientierung ist mit der ganzen Mauerlehmschicht identisch. Es ist also gelungen, offenbar einen Teil der inneren Bebauung von Burgstall zu entdecken. Es handelt sich um ein Objekt mit Pfostenkonstruktion. Die Wände wurden aus Ruten gebaut und mit Lehm verputzt.

Während der folgenden Grabungsarbeiten wurde eine weitere Sonde nordwestlich von den behandelten Sonden gelegt. Hier wurde eine ähnliche terrassenförmige Gestaltung des Hanges über dem Graben entdeckt. Auf den Terrassen befanden sich offenbar weitere Objekte leichter Konstruktion, zu denen gehörte sicher auch ein runder Ofen mit einer Vorfeuerungsgrube. In diesem Bereich kam ein größeres Ensemble von Eisen- und Bronzegegenständen vor. Es handelt sich um 42 Gegenstände aus Eisen (u.a. Eisennägel, Hobeisen, Eisenringe usw.) und 4 aus Bronze (darunter ragt ein Cingulum-Schnalle der Form Oldenstein Nr. 1012 - 1016 vor, Oldenstein 1976, 214 - 216, Taf. 76).

Über den Graben - das ursprüngliche Forschungsobjekt - wurde eine Schnitt auch außerhalb der schon aufgedeckten Sonden gelegt. Es hat sich herausgestellt, daß es sich um einen Graben mit flachen Boden handelt. Diese Tatsache, sowie auch die Funde von Urzeitkeramik aus der schwarzen Grabenausfüllung, belegen die Vermutung, daß er nicht zu der römischen Fortifikationsanlage gehörte.

Die Ergebnisse der Grabungsarbeiten ermöglichen eine vorläufige Interpretation der Befunde. Der Graben stammt aus der vorrömischen Zeit und wurde erst nach der Ankunft der Römer ausgefüllt (die Ausfüllung scheint laut der palynologischen Analyse sehr einheitlich zu sein). Der Hang des Hügels und die Depression des Grabens wurde dann mit Lehmterrassen gestaltet, damit hier Objekte leichter Konstruktion zu erbauen waren.

Aus der Sicht der Erkundung des ganzen Areals ist außer dem oben beschriebenen Befund auch die Kollektion der darin gefundenen Gegenstände nicht weniger wichtig. Die Mauerlehmschicht mit ihrem kompakten Fundensemble stellt ein sehr bedeutende Stützpunkt für die Datierung der Mušover Anlage. Sie enthielt vor allem Münzen des Kaisers Marcus Aurelius (2 × Sestercius, 1 × As, 1 × Dupondius, alle 170 - 173 n.Chr.). Außer diesen stammt aus der gleichen Schicht auch ein Aureus - Münze von Faustina Minor. Zu den wichtigsten datierenden Funden gehören auch zahlreiche Scherbe von Terra Sigillata. Im höchsten Anzahl wurden wieder in der Mauerlehmschicht gefunden. Am öftesten sind mittelgallischer Provenienz aus den Werkstätten in Lezoux (vor allem Typ. Drag.37 und 18/31), es wurde aber in der selben Schicht auch ein Fragment von Cerialis II. aus Rheinzabern gefunden. Inzwischen der Keramikfunden sind auch provinziälromische Keramiktypen, Scherben von Reibschüsseln und Faltenbechern vertreten. Diese Scherben sind überwiegend sekundär verbrannt.

Eine bemerkenswerte Fundgruppe stellen die Metallgegenstände vor. Es handelt sich ua. um häufig vorkommene Militaria - z.B. Bronzeschuppen und Verschlußsegmente der Lorica squamata, Verschlußhaken der Lorica segmentata, durchbrochene peltaförmige Beschläge sowie Ringe aus Bronze. Von Gegenständen aus Eisen sind ein kleiner Hammer, ein mit Inkrustation verziertes Stilos und große Anzahl von Schuhnägel erwähnenswert. Ein großen Teil der kleinen Metallfunde bilden winzige Bruchstücke aus Bronze - ein gewisser Abfall - oft sekundär bearbeitet. Die Zusammenstellung des Ensembles von Metallgegenständen deutet an, daß an dieser Stelle von Burgstall sich gewisse Reparaturwerkstätte befinden könnten.